

Evropský hospodářský a sociální výbor

INT/765
Rodinné podniky

V Bruselu dne 17. září 2015

STANOVISKO

Evropského hospodářského a sociálního výboru

k tématu

Rodinné podniky v Evropě jako zdroj budoucího růstu a lepších pracovních míst

(stanovisko z vlastní iniciativy)

Zpravodaj: **Jan Klimek**

Dne 22. ledna 2015 se Evropský hospodářský a sociální výbor v souladu s čl. 29 odst. 2 jednacího řádu rozhodl vypracovat stanovisko k tématu

Rodinné podniky v Evropě jako zdroj budoucího růstu a lepších pracovních míst
(stanovisko z vlastní iniciativy).

Specializovaná sekce Jednotný trh, výroba a spotřeba, kterou Výbor pověřil přípravou podkladů na toto téma, přijala stanovisko dne 14. července 2015.

Na 510. plenárním zasedání, které se konalo ve dnech 16. a 17. září 2015 (jednání dne 17. září 2015), přijal Evropský hospodářský a sociální výbor následující stanovisko 110 hlasy, nikdo nebyl proti a 3 členové se zdrželi hlasování.

*

* *

1. Závěry a doporučení

- 1.1 Rodinné podniky tvoří páteř mnoha ekonomik na celém světě a rozvíjejí se nevídaným tempem. Jsou zdrojem hospodářského růstu a pracovních míst a ve velké míře zohledňují regionální a místní faktory. Rodinné podniky mohou být založeny z různých pohnutek, všechny však spojuje vlastní systém hodnot, snaha prokázat odhodlání a ochota přinášet oběti a pocit odpovědnosti vůči těm, kteří podnik založili, i těm, kteří ho převezmou. Rodinné podniky mají větší schopnost přečkat složitá období recese a stagnace a to, že vydrží fungovat dlouhou dobu, se mezi jiným zakládá především na pocitu osobní odpovědnosti za dobré jméno podniku.
- 1.2 Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV) si je vědom výjimečné hodnoty rodinných podniků a v souladu s iniciativou Small Business Act, v níž se prohlašuje, že „EU a členské státy by měly vytvořit prostředí, ve kterém budou moci podnikatelé a rodinné podniky vzkvétat a podnikání bude odměňováno“¹, vyzývá Evropskou komisi, aby provedla aktivní strategii podporující v členských státech osvědčené postupy v oblasti rodinných podniků.
- 1.3 Dalším krokem by mohlo zahájení práce na právním rámci nebo předpisech pro oblast rodinných podniků. V rámci těchto předpisů by měl být vymezen pojem „rodinný podnik“ a měly by v něm být určeny oblasti, do nichž se Komise spolu se soudními, ekonomickými a politickými institucemi odpovědnými za tyto kroky zapojí.

¹ COM(2008) 394 final.

1.4 EHSV žádá, aby v rámci konkrétních opatření:

- byla v rámci statistiky EU (Eurostat) vytvořena kategorie „rodinné podniky“ a aby vnitrostátní statistické úřady o rodinných podnicích efektivním způsobem shromažďovaly údaje;
- byla zejména v souvislosti s daněmi zlepšena právní úprava převodu rodinných podniků na další generace, a tyto podniky tak byly vystavovány menším problémům v oblasti likvidity;
- byla podporována rodinná podniková atmosféra, pro niž je charakteristické dlouhodobé zaměstnávání pracovníků;
- byly v rodinných podnicích prosazovány inovace, a to především prostřednictvím inovativního zadávání veřejných zakázek;
- bylo rozvíjeno vzdělávání a byl propagován výzkum v oblasti rodinného podnikání;
- byly podporovány rodinné farmy a bylo oživeno družstevní podnikání, a to zejména ten typ, který sdružuje rodinné podniky;
- byl zaveden odpočet reinvestované části zisku z daní a rodinným podnikům byly vytvářeny příležitosti zvyšovat kapitál bez nutnosti udělovat hlasovací práva;
- na úrovni EU probíhala aktivní spolupráce s organizacemi zastupujícími rodinné podniky, například v rámci stálé skupiny odborníků.

2. Úvod

- 2.1 Rodinné podniky tvoří více než 60 % všech malých i velkých společností v Evropě a poskytují pracovní místa 40 % až 50 % všech zaměstnanců². V převážné většině ekonomik zaujímají největší podíl mikropodniky a malé a střední podniky, a proto i většina rodinných podniků patří právě do tohoto sektoru.
- 2.2 Hlavním přínosem rodinných podniků je jejich dlouhodobá perspektiva, specifické hodnoty utvářející jejich jedinečnou podnikovou kulturu a zapojení do místních komunit. Jejich jedinečná kultura se zakládá na hodnotách, jako například velké důvěře v podnik a vysoké kvalitě nabízených služeb a produktů, které podílníci rodinných firem prosazují.
- 2.3 Dlouhodobou perspektivou rodinných podniků se rozumí to, že vytvářejí trvalá pouta se zainteresovanými subjekty (zaměstnanci, zákazníci, dodavatelé a místními komunitami).
- 2.4 Pro rodinné podniky je charakteristické přání majitelů předat je další generaci, péče o zaměstnance a odpovědnost za ně. I tento aspekt v podnicích, v nichž se vztahy zakládají na důvěře, posiluje zodpovědnost.

²

Závěrečná zpráva skupiny odborníků: [Overview of family-business-relevant issues: research, networks, policy measures and existing studies](#) Evropská komise, listopad 2009.

2.5 Aby rodinné podniky byly schopny plnit své cíle, investují co největší část zisku do budování stabilní, nezávislé a inovativní společnosti opírající se o vlastní kapitál, jejíž prioritou je minimalizovat rizika a umožnit předání podniku příštím generacím. Pro dosažení dlouhodobých (vícegeneračních) cílů jsou rodinné podniky rozvíjeny rozvážněji.

3. Definice rodinného podniku

3.1 Je obecně přijímaným názorem, že rodinné podniky lze charakterizovat z hlediska tří aspektů: rodiny, oboru podnikání a vlastnické struktury³. Vliv rodiny na zbylé dvě oblasti určuje rodinnou povahu společnosti. Tento vliv způsobuje, že rodinné podniky jsou komplexnější než ostatní firmy, a proto vyžadují náležitý přístup.

3.2 V souvislosti s rodinnými podniky již několik členských států přijalo zvláštní právní předpisy:

- Ve Španělsku (ministerstvo hospodářství) a ve Finsku (ministerstvo obchodu) jsou rodinné podniky definovány na ministerské úrovni.
- Rodinné podniky jsou rovněž definovány v Itálii (občanský zákoník) a v Rumunsku.
- Maďarsko přijalo definici rodinných zemědělských podniků.
- Dánské právní předpisy zmiňují přijímání mladých pracovníků do rodinných podniků (*Arbejdsmiljølovgivningens anvendelse for elever i erhvervspraktik*, VEJ č. 60106, 1. 2. 1998).
- V Rakousku spolkové zákony stanoví, že členové rodiny mohou v obchodech zavést pružnou otevírací dobu (*Ladenöffnungszeitenverordnung*), a rodinné podniky jsou definovány regionálními právními předpisy týkajícími se zemědělství.
- Litevský Nejvyšší soud vydal rozhodnutí, v němž stanovil, že za rodinný podnik se považuje podnik, jehož založení se váže na existující manželství.
- V Bulharsku a na Slovensku se spoluvlastnictví rodinného podniku zohledňuje u samostatné výdělečné činnosti.
- Na Maltě probíhá práce na celosvětově prvním zákonu o rodinných podnicích (*Family Business Act*).

3.3 Výbor má za to, že by bylo přínosné zavést legislativní cestou kategorii „rodinný podnik“ do rejstříku hospodářských činností ve všech členských státech.

3.4 Odborná skupina Komise pro otázky rodinných podniků ve své zprávě doporučuje přijmout tuto definici rodinných podniků:

- Většinový podíl hlasovacích práv náleží jedné nebo více fyzickým osobám, které podnik založily nebo získaly podíl na jeho základním kapitálu, nebo manželovi či manželce, rodičům, dítěti nebo přímým dědicům dětí této osoby či osob.

³ Tagiuri R., Davis J.A., *Bivalent Attributes of the Family Firm*, Working paper, Harvard Business School, 1982.

- Většinový podíl práv na řízení podniku je realizován přímo či nepřímo.
 - Na řízení podniku se oficiálně podílí alespoň jeden zástupce rodiny či příbuzných.
 - Kotované společnosti splňují vymezení rodinného podniku tehdy, pokud osoba, která podnik založila nebo jej získala do vlastnictví (prostřednictvím podílu na základním kapitálu), nebo její rodina či potomci vlastní 25 procent hlasovacích práv, která jim náleží podle jejich podílu na základním kapitálu.
- 3.5 Výše uvedená definice je však příliš široká. Měla by být konkretizována tak, aby zdůrazňovala rodinnou povahu podniků, zejména jejich zaměření na vícegenerační cíle.
- 3.6 Pokud by evropské země tuto definici přijaly, bylo by možné sbírat kvantitativní data, na jejichž základě by ihned po jejich shromáždění bylo možné sestavit statistiku těchto subjektů. Údaje by především usnadnily analýzu rodinných podniků v nových členských státech, kde tyto podniky hrají klíčovou roli. Tímto úkolem by mohl být pověřen statistický úřad Evropské unie Eurostat.
- 3.7 Na vnitrostátní úrovni je vyvíjena snaha rodinné podniky kvantifikovat. Děje se tak například v Irsku, kde Central Statistics Office vydal publikaci s názvem *Family Business in Ireland – Services Sector 2005* (Rodinné podniky v Irsku – odvětví služeb 2005). Federace *European Family Businesses* ve spolupráci s poradenskou společností KPMG zveřejňuje *European Family Business Barometer* (Evropský barometr rodinných podniků). V Polsku provedla Polská agentura pro rozvoj podnikání (Polish Agency for Enterprise Development) v roce 2008 rozsáhlou kvalitativní a kvantitativní studii.
- 3.8 Zapojením Eurostatu by se splnily dva důležité cíle: standardizace definice rodinného podniku a na jejím základě sběr statistických údajů o těchto subjektech.

4. Úkoly stojící před rodinnými podniky

- 4.1 Úkoly, jež stojí před rodinnými podniky, lze rozdělit do dvou kategorií: výzvy týkající se veškerých podniků a ty, které jsou specifické pro rodinné podniky. Do první kategorie spadají všechny faktory ovlivňující ekonomiku země, jako je národní poptávka, demografie a socioekonomická situace. Toto stanovisko se zaměřuje na druhou kategorii, tj. na úkoly specificky kladené na rodinné podniky, které by jim pomohly se rozvíjet a růst.
- 4.2 Vlastnictví rodinného podniku tvoří spíše výsledky budování a práce několika generací rodiny zahrnující hodnoty, tradice a know-how než likvidní aktiva.⁴ Proto největší úkol, s nímž se mohou potýkat všechny tyto podniky, představuje převod podnikového majetku na další generaci.

⁴ COM(2012) 795 final – Akční plán podnikání 2020 – opětovné probuzení podnikatelského ducha v Evropě.

- 4.2.1 Jelikož záměrem majitelů těchto společností je předat je v dobrém stavu další generaci, jedním z důležitých kroků by pro rodinné podniky mělo být komplexně se na předání firmy připravit.
- 4.2.2 Na tento úkol každoročně narazí přibližně 450 000 podniků zaměstnávajících zhruba dva miliony lidí. Následkem nezdařeného předání podniku jich každý rok ukončí činnost asi 150 000, což vede k zániku 600 000 pracovních míst.⁵
- 4.2.3 Je zapotřebí prozkoumat hlavní příčiny neúspěšné přípravy předání podniků a prosazovat opatření jako dědické právo nebo daňové pobídky, která převody usnadňují a podporují.
- 4.2.4 Působnost a rozsah různých evropských přístupů k dědické dani a k dani z majetku dokládají, že právní úprava v této oblasti vyžaduje další zefektivnění.⁶
- 4.2.5 Jeden příklad možného řešení v oblasti převodu podniků poskytuje Nizozemsko, kde ministerstvo hospodářství zavedlo tzv. balíček k předání podniku (*Overdrachtpakket*). Podnikatelé, kteří dosáhnou 55 let, obdrží balíček k předání podniku upozorňující je na to, jak je důležité převod podniku připravit, a obsahující sadu nástrojů, které jim tento proces usnadní. Belgický institut pro rodinné podniky (*Instituut voor het Familiebedrijf*) zavedl testovací list, jenž je dostupný ve třech jazycích: nizozemštině (*Scorecard Opvolging*), francouzštině (*Scorecard Transmission*) a angličtině (*Succession Scorecard*). Dalším příkladem je Slovinsko, kde Komora řemeslníků a malých podniků Slovinska (*Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije*) pořádá semináře a školení zaměřené na všechny otázky spojené s předáním podniku, a program zaměřený na předávání podniků (*ViestinVaihto-ohjelma*) má i Finsko. V Rakousku existuje zákon o dalším provozování podniku (*Fortbetrieb*) členem rodiny v případě, že jeho ředitel zemře (*Gesamte Rechtsvorschrift für Gewerbeordnung*, 1994). Podobný institut existuje i ve Francii (*successions et des libéralités*) a v Lucembursku. Balíček k předání pro rodinné podniky připravila i Polská agentura pro rozvoj podnikání ve spolupráci s polským institutem pro rodinné podnikání. Jako součást tohoto balíčku obdrží rodinné podniky příručku o předávání podniků, bezplatné nástroje usnadňující tento proces a mohou se zúčastnit bezplatných workshopů zaměřených na jeho uskutečnění.
- 4.3 Rodinné podniky se snaží vytvářet dlouhodobá pracovní místa, což pomáhá vytvářet rodinnou podnikovou atmosféru. Proto mohou nabízet pracovní místa vhodná například pro matky s dětmi. Této rodinné podnikové atmosféře by se mělo napomáhat, čímž by rodinné podniky mohly získat konkurenční výhodu.

⁵ „Business Dynamics: Start-ups, Business Transfers and Bankruptcy“ (2011) http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/business-environment/files/business_dynamics_final_report_en.pdf.

⁶ COM(2012) 795 final.

- 4.4 Manželé/manželky nebo partneři/partnerky vlastníků společnosti často v rodinných podnicích hrají významnou úlohu, ačkoli v nich z různých důvodů nemívají oficiální postavení. To může působit právní a finanční obtíže například v situaci, kdy se vztah rozpadne. Problémům v případě složitých rodinných situací by bylo možné snadněji předcházet, pokud by tito lidé stejně jako další rodinní příslušníci, kteří se neoficiálně zapojují do činností společnosti, získali oficiálnější status.
- 4.5 Pokud jde o inovace v rodinných podnicích, neměly by se tyto společnosti zaměřovat pouze na tradiční trhy a produkty, ale rovněž na nová, inovativní řešení.
- 4.5.1 Inovace v rodinných podnicích lze podporovat prostřednictvím inovativního systému zadávání veřejných zakázek, v němž by cena neměla být jediným kritériem výběru uchazeče. Rodinné podniky se vyznačují tím, že nabídky předkládají na základě vysoké kvality a péče o zákazníky, které jsou mezi jiným garantovány rodinnou značkou (často jménem majitele nebo rodiny, která podnik vlastní). Cena pro ně proto obvykle není jediným kritériem, kvůli němuž se soutěží o veřejné zakázky účastní. Doporučuje se, aby se jako měřítko hodnocení prosazovaly hodnoty ekonomicky nejvýhodnější nabídky⁷ a aby se tato informace rozšiřovala mezi rodinné podniky.
- 4.6 Globalizace nutí firmy otevírat se novým trhům, technologiím a dovednostem. Tyto prvky musejí rodinné podniky brát v úvahu ve svých rozvojových strategiích. Může to znamenat nutnost otevřít se novým pracovníkům, a to i v řídicích funkcích.
- 4.7 Na vnitrostátní úrovni by měla být uznána role, kterou rodinné podniky hrají v národních ekonomikách, a následně by těmto podnikům měly být vytvořeny výhodné podmínky v oblasti daní, právních předpisů týkajících se ekonomické činnosti (včetně zákona o rodinných podnicích) a podpory vzdělávání pracovníků rodinných podniků. Toto vzdělávání by mělo brát náležitý ohled na specifika rodinných podniků, jako je nástupnictví, rodinný dohled atd.
- 4.8 Příklady speciálního vzdělávání zástupců rodinných podniků poskytují země jako Kypr (škola rodinného podnikání, kterou zřizuje *Cyprus International Institute of Management*), Francie (*Master 2 professionnel: Gouvernance des entreprises familiales et patrimoniales – M2 GEFP*, organizovaný univerzitou v Bordeaux) a Finsko (*Omistajuus ja hallitustyöskentely – valmennusohjelma jatkajille* – vlastnická struktura a řízení společnosti – školicí program pro budoucí majitele podniků).⁸ Kurzy pro podnikatele z rodinných firem pořádají také organizace na podporu rodinného podnikání, příkladem je FBN Academy vedená švédskou pobočkou FBN a školicí programy organizované španělským *Instituto de la Empresa Familiar*.

⁷ SEC(2007) 280 – příručka o inovačních řešeních ve veřejných zakázkách, deset prvků osvědčených postupů.

⁸ Irene Mandl, *Overview of Family Business Relevant Issues*. KMU Forschung Austria, 2008.

- 4.9 Pokud by byla uznána role, kterou rodinné podniky zastávají v ekonomikách členských států, a byla jim poskytnuta podpora, mohlo by se napomoci obnově rodinné řemeslné tradice. Podstatná část malých rodinných podniků vstupuje do sdružení řemeslníků, jejichž snahou je zajistit přežití řemesel. Podpora tohoto typu subjektů má tedy smysl.
- 4.10 Menší rodinné podniky jsou vystaveny rizikům, která mohou vést až k tomu, že se neudrží na trhu. Aby byl podpořen další rozvoj těchto firem, měla by jim proto být poskytnuta vhodná pomoc v právních a daňových záležitostech. Z institucionální podpory a opatření, jejichž cílem by bylo povzbudit místní dodavatele a ekonomiky, by zase mohly těžit velké mezinárodní rodinné podniky.
- 4.11 Zvláštním typem rodinného podniku je rodinná farma. Tyto podniky se kromě obtíží, kterým obvykle čelí rodinné firmy, musí vypořádávat také s problémy příznačnými pro venkovské oblasti.
- 4.11.1 Zvláště závažný problém představuje „zabírání půdy“, které má za následek nevratný rozpad ekonomické struktury ve venkovských oblastech a ze sociálního hlediska nežádoucí industrializaci zemědělství. Výbor ve svém stanovisku⁹ z ledna 2015 vyzval k tomu, aby byla přijata náležitá opatření a model zemědělství založený na rodinných farmách tak mohl být v celé EU zachován.
- 4.11.2 Rodinné farmy často zakládají družstva, díky nimž chtějí docílit úspor z rozsahu a zvýšit svou konkurenceschopnost na trhu.¹⁰ Podnikání na družstevní bázi se svými charakteristikami podobá rodinnému podnikání, tedy je zaměřeno spíše na dlouhodobé aktivity než na krátkodobý zisk. V poslední době však družstva přestala prosperovat a některá dokonce zkrachovala, a proto je zapotřebí přijmout opatření k oživení této formy činnosti.
- 4.12 Pojmem trpělivý kapitál (*patient capital*)¹¹ se označuje dlouhodobá akumulace kapitálu s cílem vybudovat rodinný podnik. Při transakci je postoupen kapitál rodinného podniku společně s jeho sociálním a kulturním rozměrem, a kupující podnik odkoupí nebo do něj investuje, včetně vícegeneračních znalostí, (rodinné) kultury a závazků vůči (místní) komunitě.
- 4.12.1 Při definici trpělivého kapitálu je vhodné zvážit, zda nevyužít odpočtu reinvestované části zisku z daní. Bylo by vhodné o tom přemýšlet u rodinných (a nejen rodinných) podniků, které reinvestují zisk a dávají přednost investici vlastního kapitálu před využíváním kapitálu cizího.

⁹ Stanovisko EHSV „Zabírání půdy – Evropa musí reagovat na ohrožení rodinných hospodářství“,) [Úř. věst. C 242, 23.7.2015, s. 15.](#)

¹⁰ *Family farming in Europe: Challenges and prospects, In-depth analysis.* Evropský parlament 2014.

¹¹ Trpělivý kapitál je vlastní kapitál, který poskytnou vlastníci rodinného podniku ve snaze zajistit rovnováhu mezi okamžitým návratem investic na straně jedné a vhodně stanovenou dlouhodobou obchodní strategií a zajištěním přežití tradice a rodinného dědictví na straně druhé. Zdroj: De Visscher F.M., Aronoff C.E., Ward J.L. (2011), *Financing Transitions. Managing Capital and Liquidity in the Family Business*, Palgrave Macmillan.

- 4.12.2 Možnost snížit na základě úroků z cizího kapitálu výši zdanitelného zisku je pro společnosti další motivací, aby využívaly cizí finanční prostředky a tím účinně snižovaly náklady na cizí kapitál, protože na vlastní kapitál tyto odpočty nelze uplatnit.
- 4.12.3 Je samozřejmé, že otázky zdaňování jsou odpovědností každého členského státu, avšak Evropská unie by v souvislosti s rodinnými podniky měla prosazovat osvědčené postupy.
- 4.13 Zajímavou možností by mohlo být založení vnitrostátních veřejných investičních fondů, jejichž prostřednictvím by se do rodinných podniků vkládal kapitál. Zvláštním rysem těchto fondů by bylo, že by rodinným podnikům zajišťovaly kapitál, aniž by jeho poskytovatelům přiznávaly hlasovací práva tak, jak je tomu u společností *Aksjeloven* v Norsku nebo *Ley de Sociedades de Responsabilidad Limitada* ve Španělsku.
- 4.14 Činnosti v rámci rodinného podnikání mohou být podporovány také vnitrostátními nebo místními organizacemi, které tyto subjekty zastupují (např. vládními subjekty (ministerstvy), organizacemi zaměstnavatelů, komorami řemeslníků atd.), a nadnárodními organizacemi, z nichž nejvýznamnější jsou *European Family Businesses*, *FBN International* a *Les Hénokiens*.
- 4.14.1 Tyto organizace zastávají důležitou úlohu organizátorů propagace sektoru rodinného podnikání. Zajišťují platformu pro výměnu znalostí a zkušeností mezi podnikateli z rodinných firem a vydávají zprávy o rodinných podnicích s cílem šířit o nich poznatky. Kromě toho mohou organizace na podporu rodinných podniků lobbovat za konkrétní řešení.

V Bruselu dne 17. září 2015

předseda Evropského hospodářského a sociálního
výboru

Henri Malosse
